

QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI BOZORIDA RAQOBAT MUHITINING O'ZIGA XOS KO'RSATKICHLARI (NAMANGAN VILOYATI BO'YICHA)

Zaidov Islom

Namangan davlat universiteti

ORCID: 0009-0007-1679-2654

islomzaidov2@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada Namangan viloyatining qishloq xo'jaligi bozori xususiyatlari, yalpi qishloq xo'jaligi mahsuloti, qishloq xo'jaligi mahsulotlari tarkibi, yalpi hududiy mahsulot tarkibida qishloq xo'jaligining ulushi, qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishning o'sish sur'atlari, qishloq xo'jaligi bozorida raqobat muhitining asosiy ko'rsatkichlari, raqobat muhitini baholash usullari hamda Namangan viloyatida raqobat muhitining dolzarb muammolari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: qishloq xo'jaligi bozori, mahsulotlar tarkibi, raqobat muhitining asosiy ko'rsatkichlari, raqobat muhitini baholash usullari, dolzarb muammolar.

КОНКРЕТНЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ КОНКУРЕНТНОЙ СРЕДЫ НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОМ РЫНКЕ (В РЕГИОНЕ НАМАНГАН)

Заидов Ислам

Наманганский государственный университет

Аннотация. В статье рассматриваются особенности аграрного рынка Наманганской области, валовой продукт сельского хозяйства, состав сельскохозяйственной продукции, доля сельского хозяйства в валовом региональном продукте, темпы роста производства сельскохозяйственной продукции, основные показатели конкурентной среды на аграрном рынке, изучены методы оценки конкурентной среды, а также актуальные проблемы конкурентной среды в Наманганской области.

Ключевые слова: аграрный рынок, структура продукции, основные показатели конкурентной среды, методы оценки конкурентной среды, актуальные проблемы.

SPECIFIC INDICATORS OF THE COMPETITIVE ENVIRONMENT IN THE AGRICULTURAL PRODUCTS MARKET (BY NAMANGAN REGION)

Zaidov Islam

Namangan State University

Abstract. The article studies the characteristics of the agricultural market of the Namangan region, gross agricultural product, the composition of agricultural products, the share of agriculture in the gross regional product, the growth rates of agricultural production, the main indicators of the competitive environment in the agricultural market, methods for assessing the competitive environment, and current problems of the competitive environment in the Namangan region.

Keywords: agricultural market, product composition, main indicators of the competitive environment, methods for assessing the competitive environment, current problems.

Kirish.

Namangan viloyatining qishloq xo'jaligi bozori O'zbekistonning umumiy agrar sektorida muhim o'rin egallaydi. Bu hudud bog'dorchilik, sabzavotchilik va boshqa qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish bo'yicha yuqori salohiyatga ega. Ushbu bozorni o'rganish, uning raqobat muhitini baholash va rivojlanish imkoniyatlarini aniqlash dolzarb ahamiyatga ega.

Adabiyotlar sharhi.

Bozorda raqobat muhitini tahlil qilish bo'yicha dunyo tan olgan iqtisodchi olimlar Osenton (2004) raqobatning intensivligiga olib kelgan bozordagi to'yinganlik haqida fikr bildirgan. U raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun kompaniyalar nafaqat mavjud ehtiyojlarni qondirishi, balki yangi ehtiyojlarni yaratish strategiyalariga e'tibor qaratishlari zarurligini ta'kidlagan. Sidak (2007) Herfindahl-Hirschman indeksiga alternativ ravishda raqobatbardoshlikni narxlar bilan baholashni taklif qiladi, Orris, Herfindal va Xirshmanlar (1934) Herfindahl-Hirschman indeksi (HHI) — bozordagi raqobat darajasini aniqlovchi asosiy ko'rsatkich bo'lib, ko'plab korxona ulushlarini kvadrat qilib yig'ish orqali aniqlanishi aytib o'tishgan. Lerner (1934) Lerner indeksi orqali firma narx va chegara xarajatlar o'rtasidagi farqni tahlil qilib, bozor kuchini aniqlaydi. Porter (1979) bozordagi raqobatni beshta kuch orqali tahlil qiladi: yangi kiruvchilar, muqobil mahsulotlar, xaridorlar kuchi, yetkazib beruvchilar kuchi, raqobatchilar o'rtasidagi kurashlar o'z tadqiqotlarida izlanishlar olib borishgan va bozor raqobat muhitini baholovchi ko'rsatkichlarni ishlab chiqishgan. Yurtimizda Abdullayev o'z ishlarida raqobat muhitini marketing yondashuvi orqali tahlil qiladi va bozor talabini aniqlashda mahsulot muqobilligi, narx elastikligi va segmentatsiyaga urg'u bergan. O'lmasov, Beknozov, Shodmonovlar raqobatni tahlil qilishda O'zbekistonda bozor islohotlari, erkinlashtirish siyosati va kichik biznes subyektlarining ahamiyati haqida tadqiqotlar olib borgan.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu maqolada qishloq xo'jaligi mahsulotlari bozorida raqobat muhitini baholovchi ko'rsatkichlar tahlil qilinadi va bu ko'rsatkichlar bilan baholash natijalari tahlil qilinadi. Mavzuni o'rganish jarayonida umumiy iqtisodiy usullardan tashqari, tizimli tahlil, umumlashtirish, statistik usullar, abstrakt-mantiqiy fikrlash kabi usullardan foydalanildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Namangan viloyatida qishloq xo'jaligi mahsulotlari bozori kichik va o'rta fermer xo'jaliklarining ustunligi bilan ajralib turadi. Hududning asosiy mahsulotlari bog'dorchilik, sabzavotchilik va poliz ekinlaridan iborat. Namangan viloyati O'zbekistonning qishloq xo'jaligi sohasida muhim o'rin tutadi. Quyida viloyatning qishloq xo'jaligi bozoriga oid rasmiy ma'lumotlar va tahlillar keltiriladi. 2022-yilning yanvar-dekabr oylarida Namangan viloyatida qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmi 25 117,9 milliard so'mni tashkil etdi, bu o'tgan yilning mos davriga nisbatan 104,3% o'sishni ko'rsatadi.

2022-yilning yanvar-iyun oylarida viloyatda yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari tarkibi quyidagicha taqsimlandi:

- **Go'sht:** 33,4%
- **Sabzavotlar:** 16,5%
- **Sut:** 13,9%
- **Don:** 13,5%

Bu ko'rsatkichlar go'sht va sabzavot mahsulotlarining viloyat qishloq xo'jaligidagi yetakchi o'rnini ko'rsatadi. 2022-yilning yanvar-iyun oylarida Namangan viloyatida qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi sohasida yaratilgan yalpi qo'shilgan qiymat (YAQQ) hajmi 5 572,9 milliard so'mni tashkil etdi, bu 2021-yilning mos davriga nisbatan 3,4% o'sishni ko'rsatadi. YAQM tarkibida ushbu tarmoqning ulushi 33,4% ni tashkil etdi, bu 2018-yilga nisbatan 5,6 foiz

punktga kamaygan. 2022-yilning yanvar-sentabr oylarida qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulotlarining umumiy hajmi 18 713,2 milliard so'mni tashkil etdi, bu 2021-yilning mos davriga nisbatan 104,8% o'sishni ko'rsatadi.

Yuqoridagi ma'lumotlar Namangan viloyatining qishloq xo'jaligi sohasida barqaror o'sishni ko'rsatadi. Go'sht va sabzavot mahsulotlari yetakchi o'rinda bo'lib, umumiy ishlab chiqarish hajmining sezilarli qismini tashkil etadi. Shuningdek, qishloq xo'jaligi tarmog'ining yalpi hududiy mahsulot tarkibidagi ulushi kamaygan bo'lsa-da, umumiy ishlab chiqarish hajmi o'sishda davom etmoqda. Ushbu ma'lumotlar viloyatning qishloq xo'jaligi bozorining rivojlanish tendensiyalarini tushunishga yordam beradi va kelgusida strategik qarorlar qabul qilishda asos bo'lib xizmat qiladi.

Raqobat muhitining asosiy ko'rsatkichlariga quyidagilar kiradi:

- Bozorning to'yinganlik darajasi;
- Korxonalar soni va ulushlari;
- Narxlarning moslashuvchanligi;
- Tovarlar ortiqchaligi va bozor dinamikasi.

Quyida **qishloq xo'jaligi bozorida raqobat muhitini aniqlash bo'yicha ko'rsatkichlar**, ularning **aniqlash formulalari** va **ta'sir etuvchi omillarning tahlilini** ko'rib chiqamiz.

1. Bozorning to'yinganlik darajasi (Osenton, 2004)

Formulasi:

$$BT = \frac{T}{Q} \times 100$$

- **BT**: Bozor to'yinganligi (%).
- **T**: Talab hajmi (bozor ehtiyoji).
- **Q**: Taklif hajmi (bozordagi mavjud mahsulot).

Ta'sir etuvchi omillar:

1. **Mavsumiylik**: Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining mavsumga bog'liq ishlab chiqarilishi.

Misol: Poliz mahsulotlariga yozgi talab yuqori, taklif esa mavsumga bog'liq.

2. **Import va eksport**: Tashqi bozorlarga eksport hajmi yoki ichki bozorda importning mavjudligi.

3. **Iste'mol hajmi**: Mahalliy aholi tomonidan mahsulot iste'mol qilish darajasi.

Misol: Namangan viloyatida kartoshka va sabzavotlarga talab barqaror.

Agar $BT > 100$, bu bozorda ortiqcha mahsulot borligini, $BT < 100$ esa bozorning talabni to'liq qondira olmasligini bildiradi.

2. Korxonalar soni va ulushlari (Bozor konsentratsiyasi koeffitsienti) (Sidak, 2007)

Formulasi:

$$CR_n = \sum_{i=1}^n S_i$$

- CR_n : Konsentratsiya koeffitsienti (eng yirik n ta korxona ulushi, %).
- S_i : Har bir korxonaning bozor ulushi (%).

Ta'sir etuvchi omillar:

1. **Korxonalar soni**: Bozorda faoliyat yuritayotgan yirik, o'rta va kichik fermer xo'jaliklari soni.

2. **Bozor ulushi**: Yirik korxonalar mahsulotining umumiy bozor hajmiga nisbatan ulushi.

3. **Raqobat darajasi**: Kichik tadbirkorlikning raqobatbardoshlik imkoniyatlari.

Agar $CR_4 > 70\%$ bozor monopoliyalashgan. Agar $CR_4 < 40\%$ bozor erkin raqobatga ega.

Misol uchun Namangan viloyatida bog'dorchilik bozorida kichik fermer xo'jaliklari ulushi yuqori, bu raqobatni kuchaytiradi.

3. Narxlarning moslashuvchanligi (Abdullayev, 2020)

Formulasi:

$$E_p = \frac{\Delta Q}{\Delta P}$$

- **E_p** : Narxga elastiklik koeffitsienti.
- **ΔQ** : Talab hajmining o'zgarishi.
- **ΔP** : Narxning o'zgarishi.

Ta'sir etuvchi omillar:

1. **Mahsulotning muqobili mavjudligi**: O'rnini bosuvchi mahsulotlarning mavjudligi narx elastikligiga ta'sir qiladi. **Misol uchun** agar piyoz narxi oshsa, iste'molchilar boshqa sabzavotlarni tanlaydi.

2. **Iste'mol daromadi**: Mahsulot narxiga iste'molchilarning iqtisodiy imkoniyatlari sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

3. **Mavsumiylik**: Narx mavsumga bog'liq ravishda o'zgaradi.

Agar $E_p > 1$, talab narxga sezgir. Agar $E_p < 1$, talab narxga sezgir emas.

4. Bozor dinamikasi va mahsulot ortiqchaligi (Orris va boshq., n.d.)

Formulasi:

$$A = Q_{\text{ishlab chiqarish}} - Q_{\text{iste'mol}}$$

- **A**: Mahsulot ortiqchaligi.
- **$Q_{\text{ishlab chiqarish}}$** : Ishlab chiqarilgan mahsulot hajmi.
- **$Q_{\text{iste'mol}}$** : Bozorda iste'mol hajmi.

Ta'sir etuvchi omillar:

1. **Ishlab chiqarish hajmi**: Qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishdagi ortiqcha hosil.

2. **Ichki talab**: Aholining iste'mol qobiliyati va ehtiyoji.

3. **Eksport imkoniyatlari**: Ortiqcha mahsulotning tashqi bozorlarga chiqarilish darajasi.

Misol uchun Namanganda meva-sabzavot mahsulotlarining katta qismi eksport qilinadi, ammo qayta ishlash sanoati yetarli emas.

Agar $A > 0$, mahsulot ortiqchaligi mavjud. Agar $A < 0$, mahsulot yetarli emas.

Qo'shimcha ko'rsatkichlar va ularning tahlili

1. **Resurslardan foydalanish samaradorligi**: $SR = \frac{M}{R}$

- **SR**: Samaradorlik darajasi.
- **M**: Mahsulot hajmi (qishloq xo'jaligi mahsuloti).
- **R**: Resurslar hajmi (yer, suv va boshqa resurslar).

Tahlil: SR qanchalik yuqori bo'lsa, resurslardan samarali foydalanish darajasi shunchalik yaxshi.

2. **Eksport ulushi**: $EU = \frac{E}{Q_{\text{umumiy}}} \times 100$

- **EU**: Eksport ulushi (%).
- **E**: Eksport qilingan mahsulot hajmi.
- **Q_{umumiy}** : Ishlab chiqarilgan umumiy mahsulot hajmi.

Eksport ulushining oshishi raqobatbardoshlikning ortganini anglatadi.

Qishloq xo'jaligi bozoridagi raqobat muhitini o'lchash uchun yuqoridagi ko'rsatkichlarni hisoblash va tahlil qilish zarur. Namangan viloyati misolida mahsulotning mavsumiyligi, eksportga yo'naltirilganligi va innovatsion texnologiyalarni joriy etish kabi omillar raqobat muhitiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bu ko'rsatkichlardan foydalanib, bozor muammolarini aniqlash va rivojlantirish bo'yicha strategik qarorlar qabul qilish mumkin.

Namangan viloyatida raqobat muhitini baholashda quyidagi usullar qo'llaniladi:

- Analitik diagnostika;
- Ekspert tahlili;
- Simulyatsiya modeli.

Raqobat muhitini baholash bozorda korxonalar o'rtasidagi raqobat darajasini, iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilarni jalb etish strategiyalarini tahlil qilishga xizmat qiladi. Quyida raqobat muhitini baholashda foydalaniladigan asosiy usullar, ularning formulalari va tahlillari keltirilgan.

1. Bozor konsentratsiyasi koeffitsienti (CR_n) (Sidak, 2007)

Formulasi:

$$CR_n = \sum_{i=1}^n S_i$$

- **CR_n**: Eng yirik nn ta korxona tomonidan bozorni egallash ulushi (%).
- **S_i**: Korxona i-ning bozor ulushi (%).

Bozorni bir necha yirik korxonalar egallaganmi yoki kichik korxonalar ham faoliyat ko'rsatadimi, shuni aniqlash uchun.

Mezonlar: **CR₄>70%**: Bozor monopoliyalashgan yoki oligopoliyaga yaqin. **CR₄<40%**: Bozor erkin raqobatga ega.

Namangan viloyatida meva-sabzavot mahsulotlarida kichik fermer xo'jaliklari ko'pchilikni tashkil etadi, bu esa bozorda raqobatbardoshlikning yuqori ekanligini ko'rsatadi. Ammo qayta ishlash sanoatida yirik korxonalar bozor ulushini egallab kelmoqda.

2. Herfindahl-Hirschman indeksi (HHI) (Orris va boshq., n.d.)

Formulasi:

$$HHI = \sum_{i=1}^n S_i^2$$

- **HHI**: Bozor konsentratsiya darajasi.
- **S_i**: Korxonaning bozor ulushi (%).

Mezonlar: **HHI<1500**: Kam konsentratsiyalangan bozor. **1500≤HHI≤2500**: O'rta konsentratsiyalangan bozor. **HHI>2500**: Yuqori konsentratsiyalangan bozor.

Bozor konsentratsiyasini aniqlashda CR_n ko'rsatkichiga qaraganda nozikroq usul sifatida qo'llaniladi.

Tahlil: Namangan viloyatida yirik qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash korxonalari yuqori konsentratsiyani ko'rsatadi. Masalan, meva va sabzavotlarni eksportga qayta ishlashda bir nechta yirik korxona ustunlikka ega.

3. Lerner indeksi (L) (Lerner, 1934)

Formulasi:

$$L = \frac{P - MC}{P}$$

- **L**: Lerner indeksi (monopoliya kuchini o'lchaydi).
- **P**: Mahsulotning narxi.
- **MC**: Mahsulotning chegara xarajati.

Mahsulot narxi bilan uning ishlab chiqarish xarajatlari o'rtasidagi farqni tahlil qilish uchun.

Mezonlar: **L=0**: Erkin raqobat. **L→1**: Monopoliya kuchi yuqori.

Namanganda bog'dorchilik mahsulotlarining narxlari mavsumiy xarakterga ega, ammo monopol kuch kamroq seziladi. Bu ko'rsatkich kichik va o'rta fermer xo'jaliklarining narx siyosatiga faol ta'sir ko'rsatayotganini anglatadi.

4. Narx elastikligi indeksi (Abdullayev, 2020)

Formulasi:

$$E_p = \frac{\Delta Q}{\Delta P}$$

- **E_p**: Talabning narxga elastikligi.
- **ΔQ**: Mahsulot hajmining o'zgarishi.
- **ΔP**: Narxning o'zgarishi.

Mezonlar: $E_p > 1$: Talab narxga sezgir. $E_p < 1$: Talab narxga sezgir emas.

Namangan viloyatida sabzavotlar va mevalarga bo'lgan talab mavsumiy xarakterga ega. Narxning pasayishi bilan talab tezda oshadi, bu esa narx elastikligining yuqori ekanligini ko'rsatadi.

5. Porterning beshta kuch modeli (Porter's Five Forces) (Porter, 1979)

Komponentlar:

1. **Bozorga yangi kiruvchilar xavfi:** Namangan viloyatida yangi fermer xo'jaliklarining paydo bo'lishi resurslarga bog'liq.

2. **Almashuv mahsulotlar tahdidi:** Meva va sabzavotlarga nisbatan boshqa oziq-ovqat mahsulotlarining o'rnini bosish darajasi.

3. **Iste'molchilar kuchi:** Aholining mahsulot narxiga ta'sir qilish qobiliyati.

4. **Yetkazib beruvchilar kuchi:** Resurs yetkazib beruvchilar (o'g'it, texnika) raqobatbardoshligi.

5. **Raqobatchilar o'rtasidagi raqobat:** Viloyatda kichik fermer xo'jaliklari o'rtasidagi o'zaro raqobat darajasi yuqori.

Namangan viloyatida bog'dorchilik va sabzavotchilik sohasida raqobatchilar o'rtasidagi kurash kuchli. Ammo yangi tadbirkorlar uchun bozorda imkoniyatlar mavjud, chunki resurslar keng doirada yetarli.

Namangan viloyati qishloq xo'jaligi bozorida:

- Kichik fermer xo'jaliklarining ustunligi tufayli raqobatbardoshlik darajasi yuqori.
- Yirik qayta ishlash korxonalarida konsentratsiya darajasi yuqori bo'lib, bu monopoliyaga yaqinlashayotgan tendensiyalarni ko'rsatadi.

- Narx elastikligi, mavsumiylik va iste'molchilar talabi raqobatni dinamik qiladi.

Raqobat muhitini baholash usullari Namangan viloyatining qishloq xo'jaligi sektorida samaradorlik va barqarorlikka erishishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tahlillar resurslarni boshqarish va bozorda strategik qarorlar qabul qilishda asos bo'lib xizmat qiladi.

Namangan viloyatining qishloq xo'jaligi bozorida quyidagi muammolar kuzatiladi:

- Resurslardan foydalanish samaradorligi pastligi;
- Moliyaviy cheklovlar va infratuzilmaning rivojlanmaganligi;
- Raqobatni tartibga solishdagi muammolar.

Namangan viloyatining qishloq xo'jaligi bozorida raqobat muhitini tahlil qilishda bir qator dolzarb muammolar aniqlanadi. Quyida ushbu muammolar va ularning tahlili keltirilgan:

Ayrim qishloq xo'jaligi tarmoqlarida yirik korxonalar bozor ulushining katta qismini egallab, kichik fermer xo'jaliklari uchun raqobatni qiyinlashtirmoqda.

Raqobat qo'mitasining Namangan viloyati hududiy boshqarmasi tomonidan 2024-yilning birinchi yarmida 10 ta tuman hokimliklarida o'tkazilgan o'rganishlar natijasida, jami 4214 ta normativ-huquqiy hujjat tahlil qilingan. Ushbu jarayonda, Mingbuloq, Kosonsoy, Pop, Norin, Namangan, To'raqo'rg'on, Uychi, Chust, Chortoq va Yangiqo'rg'on tuman hokimliklarida qabul qilingan 12 ta qarorda "Raqobat to'g'risida"gi Qonunning 22-moddasi talablari buzilganligi aniqlangan. Yuqoridagilardan kelib chiqib, olib borilgan o'rganish natijalariga ko'ra, 10 ta tuman hokimlarining tegishli qarorlari "Raqobat to'g'risida"gi Qonun talablariga muvofiqlashtirildi hamda tuman hokimliklariga qonun buzilish holatlarini bartaraf etish va kelgusida bunday holatga yo'l qo'ymaslik yuzasidan taqdimnomalar kiritildi. Bu holat yirik korxonalar foydasiga qarorlar qabul qilinib, kichik tadbirkorlarning bozorga kirishini cheklashga olib kelmoqda.

Xulosa va takliflar.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishdan tortib, iste'molchiga yetkazib berishgacha bo'lgan jarayonda infratuzilma yetishmovchiligi raqobatbardoshlikka salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Namangan viloyatida qishloq xo'jaligi mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash uchun zamonaviy omborxona va qayta ishlash korxonalari yetarli emas. Bu esa mahsulotlarning sifatini pasaytirib, bozorda raqobatbardoshlikni kamaytiradi. Infratuzilma va logistika muammolari mahsulotlarning bozorga o'z vaqtida va sifatli yetkazib berilishiga to'sqinlik qilmoqda.

Kichik fermer xo'jaliklari va tadbirkorlar uchun moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlari cheklangan. Namangan viloyatida qishloq xo'jaligi sohasida faoliyat yurituvchi kichik tadbirkorlar uchun imtiyozli kreditlar va moliyaviy qo'llab-quvvatlash dasturlari yetarli darajada emas. Bu esa ularning raqobatbardoshligini pasaytiradi. Moliyaviy resurslarga cheklangan kirish kichik tadbirkorlarning rivojlanishiga to'sqinlik qilmoqda.

Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanish darajasi past. Namangan viloyatida qishloq xo'jaligi sohasida innovatsion texnologiyalarni joriy etish bo'yicha dasturlar mavjud bo'lsa-da, ularning amaliyotga tatbiq etilishi sust. Bu esa mahsulot sifatini oshirish va raqobatbardoshlikni ta'minlashga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Innovatsion texnologiyalarni joriy etishdagi qiyinchiliklar mahsulot sifatini oshirish va raqobatbardoshlikni ta'minlashga to'sqinlik qilmoqda.

Qishloq xo'jaligi sohasida malakali kadrlarning yetishmasligi raqobatbardoshlikka salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Namangan viloyatida qishloq xo'jaligi sohasida faoliyat yurituvchi kadrlarning malakasini oshirish bo'yicha dasturlar mavjud bo'lsa-da, ularning samaradorligi yetarli emas. Bu esa yangi texnologiyalarni joriy etish va mahsulot sifatini oshirishga to'sqinlik qilmoqda. Kadrlar malakasining yetishmasligi qishloq xo'jaligi sohasida raqobatbardoshlikni ta'minlashda muhim muammo hisoblanadi.

Namangan viloyatining qishloq xo'jaligi bozorida raqobat muhitini yaxshilash uchun yuqorida keltirilgan muammolarni bartaraf etish zarur. Bu esa kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, infratuzilmani rivojlantirish, moliyaviy resurslarga kirishni osonlashtirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va kadrlar malakasini oshirish orqali amalga oshirilishi mumkin.

Adabiyotlar/Jumepamypa/References:

Abdullayev, I.S. (2020) *Marketing. Darslik. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot matbaa uyi*, p.324.

Lerner, A. (1934) *Lerner indeksi. Firmalarning bozor kuchini o'lchash usuli sifatida rasmiylashtirilgan.*

Osenton, T. (2004) *Talabning o'limi: to'yingan global iqtisodiyotda o'sishni topish. Upper Saddle River, NJ: FT Press (Financial Times Prentice Hall). ISBN 9780131423312.*

Porter, M. (1979) *Porter's Five Forces. Harvard Business Review.*

Sidak, J.G. (2007) 'Bozor kuchini baholash: Hirschman-Herfindahl indeksidan tashqari raqobatbardosh benchmark narxlaridan foydalanish', *Antitrust Law Journal*, 74, pp.387–388.

Заудов, И.И. (2023) 'Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари бозорида рақобатбардошликни ошириш йўллари', *Innovative Development in Educational Activities*, 2(21), pp.36–41.